

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomessa oleskelunsa rekisteröineiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta oleskella Suomessa vuoden 2020 loppuun

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Suomessa oleskelunsa rekisteröineiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta oleskella Suomessa vuoden 2020 loppuun.

Hallituksen EU-ministerivaliokunta puolsi 25 päivänä tammikuuta 2019 sisäministeriön ehdotusta valmistella erillislaki Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oleskeluoikeuden jatkamiseksi Suomessa määräajaksi. Laki säädettäisiin siltä varalta, että Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistynyt kuningaskunta eroaisi Euroopan unionista ilman unionin ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä neuvoteltua erosopimusta, jolloin Suomessa oleskelevien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä unionin oikeuteen perustunut oikeusperusta oleskella Suomessa ei enää olisi voimassa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian, mutta sen soveltaminen alkaisi siitä päivästä, kun Yhdistynyt kuningaskunta on eronnut Euroopan unionin jäsenyydestä ilman erosopimusta.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 JOHDANTO.....	3
2 NYKYTILA.....	3
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
2.2 Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden varautuminen sopimuksettomaan eroon.....	3
2.3 Nykytilan arviointi.....	4
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	5
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	5
4.1 Vaikutukset Suomessa asuvien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä asemaan.....	5
4.2 Taloudelliset vaikutukset.....	5
4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	5
4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	6
5 ASIAN VALMISTELU.....	6
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	7
1 LAKIEHDOTUKSEN PERUSTELUT.....	7
2 VOIMAANTULO.....	8
3 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	8
LAKIEHDOTUS.....	10
Laki Suomessa oleskelunsa rekisteröineiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta oleskella Suomessa vuoden 2020 loppuun.....	10

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistynyt kuningaskunta (jäljempänä Yhdistynyt kuningaskunta) on päättänyt erota Euroopan unionista, ja se on ilmoittanut tästä Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 50 artiklassa vahvistetun menettelyn mukaisesti.

Euroopan unioni ja Yhdistynyt kuningaskunta ovat neuvotelleet erosopimuksesta toukokuusta 2017 alkaen. Ylimääräinen Eurooppa-neuvosto vahvisti 25 päivänä marraskuuta 2018 erosopimuksesta saavutetun yhteisymmärryksen. Sopimus Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen kanssa ei vielä takaa, että Yhdistynyt kuningaskunta ratifioi erosopimuksen 29 päivään maaliskuuta 2019 mennessä.

Tämän hetken tiedon mukaan Yhdistyneestä kuningaskunnasta tulee 30 päivänä maaliskuuta 2019 niin sanottu kolmas maa ja sen kansalaisista kolmannen maan kansalaisia. Ulkomaalaislain (301/2004) 3 §:n 2 a kohdan mukaan kolmannen maan kansalaisella tarkoitetaan muun maan kansalaista kuin unionin kansalaista ja häneen rinnastettavaa Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalaista. Unionin primaarioikeuden ja johdetun oikeuden soveltaminen Yhdistyneeseen kuningaskuntaan lakkaa kyseisenä päivänä, jollei ratifioidussa erosopimuksessa määrätä eri päivämäärästä tai jollei Eurooppa-neuvosto yhteisymmärryksessä Yhdistyneen kuningaskunnan kanssa päättää yksimielisesti eri päivämäärästä.

Sopimuksettomien eron riski on erittäin suuri. Jos siihen päädytään, Suomessa oleskelevien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsenten oikeudellinen asema ja peruste oleskella maassa muuttuu.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Ulkomaalaislain 10 luvun säännöksiä sovelletaan unionin kansalaisen maahantulon ja maassa oleskeluun. Säännöksiä sovelletaan siten myös Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisiin, koska he ovat unionin kansalaisia siihen saakka, kunnes Yhdistynyt kuningaskunta on eronnut unionista, ja heidän perheenjäseniinsä.

Suomessa asuu ja oleskelee noin 5 000 Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaista ja heidän perheenjäsentään. Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset ovat myös unionin kansalaisia 29 päivään maaliskuuta 2019 saakka. Sen jälkeen heistä tulee kolmannen maan kansalaisia, jos Yhdistyneen kuningaskunnan ero unionista toteutuu. Kolmannen maan kansalaisina heidän maassa oleskelunsa edellyttäisi, että heidän tulisi hakea oleskelulupaa Maahanmuuttovirastolta ennen kuin Yhdistyneestä kuningaskunnasta tulee kolmas maa 30 päivänä maaliskuuta 2019. Oleskelulupa korvaisi EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröintiin perustuvan oleskeluoikeuden.

2.2 Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden varautuminen sopimuksettomaan eroon

Komissio on koordinoinut jäsenvaltioiden varautumista sopimuksettomaan eroon, mutta ei ole esittänyt jäsenvaltioille yhtenäisiä varautumistoimia esimerkiksi ehdottamalla asiaa koskevaa unionin lainsäädäntöä. Komissio on tosin jo 13 päivänä marraskuuta 2018 antanut kaksi suositusta sopimuksettomien eron varalta. Komissio suosittaa, että Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen oleskeluaika jäsenvaltioissa unionin kansalaisena otettaisiin huomioon, kun har-

kittaisiin pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaiselle myönnettävää oleskelulupaa, jonka saa viiden vuoden oleskelun jälkeen. Toisena seikkana komissio suosittaa, että oleskelulupaa voisi hakea jo ennen eropäivää, vaikka oleskelu vielä tuolloin perustuu unionin kansalaisuuteen.

Komissio on 20 päivänä joulukuuta 2018 suosittanut, että jäsenvaltiot myöntävät sopimuksettomassa erotilanteessa Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisille hätäratkaisuna tilapäisen oleskeluoikeuden entisin ehdoin vuoden 2019 loppuun saakka. Jäsenvaltiot varautuvat kuitenkin itsenäisesti sopimuksettomaan eroon ja varautumisen lähestymistapa vaihtelee jäsenvaltioittain. Myös Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten määrä jäsenvaltioissa vaihtelee huomattavasti, mikä näkyy myös jäsenvaltioiden varautumisessa esimerkiksi niin sanotun siirtymäajan pituudessa. Espanja, jossa oleskelee noin 300 000 Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaista, suunnittelee tilapäisen oleskeluoikeuden säätämistä eropäivästä alkaen kahdeksi vuodeksi. Erityisen paljon Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisia oleskelee myös Ranskassa (arviolta 150 000 - 200 000) ja Saksassa (noin 100 000), mutta maat eivät ole vielä päättäneet siirtymäajan pituudesta. Portugali ja Tšekki suunnittelevat siirtymäaikaa vuoden 2020 loppuun saakka. Hollanti (noin 45 000) noudattanee 15 kuukauden pituista siirtymäaikaa. Ruotsi (noin 20 000) ja Puola suunnittelevat vuoden pituista siirtymäaikaa, Latvia vuoden 2019 loppuun ja Romania ainoastaan syyskuun 2019 loppuun saakka.

2.3 Nykytilan arviointi

Vapaan liikkuvuuden direktiivin (29 päivänä huhtikuuta 2004 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/38/EY Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsenten oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella) perusteella tapahtuvan oleskeluoikeuden rekisteröinnin edellytykset on helpompi täyttää kuin kolmannen maan kansalaiselta edellytettävän oleskeluluvan myöntämisen edellytykset. Keskeisimpänä erona on vaadittavan toimeentuloedellytyksen täyttäminen, sillä jäsenvaltiot eivät saa vahvistaa määrää, jonka ne katsovat riittäviksi varoiksi, vaan niiden on otettava huomioon kyseessä olevan henkilön henkilökohtainen tilanne. Oleskelulupaharkinnassa kolmannen maan kansalaiselta voidaan vaatia selvitys tietystä euromääräisestä toimeentulotasosta, joka on määritelty Maahanmuuttoviraston ohjeella. Vapaan liikkuvuuden direktiivissä myös perheenjäsenen määritelmä on erilainen, sillä se kattaa myös takenevan polven toisin kuin oleskelulupien kohdalla, jossa noudatetaan niin sanottua ydinperheen käsitettä.

Päätöksenteon osalta tilastot osoittavat, että vapaan liikkuvuuden direktiivin tavoite toimii hyvin, sillä kielteisiä rekisteröintipäätöksiä on suhteessa vähemmän kuin oleskeluluvissa. Vuoden 2018 tilastojen mukaan Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisille tehtiin 627 myönteistä EU-rekisteröintiä ja ainoastaan 40 kielteistä päätöstä, joista suuri osa johtui siitä, ettei henkilö vastannut Maahanmuuttoviraston täydennyspyyntöön. Jos Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset hakisivat oleskelulupia, kielteisten päätösten määrä olisi todennäköisesti korkeampi. Maassa oleskelee työttömiä ja eläkeläisiä Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisia, joille ei ulkomaalaislaissa säädetä omaa lupakategoriaa, jonka perusteella oleskelulupa voitaisiin myöntää. Luvuista ei suoraan saa tietoa siitä, miten oleskelulupaharkinta yksittäisessä tapauksessa tapahtuisi, koska ei tiedetä taustalla olevia yksilöllisiä tilanteita tarkemmin, esimerkiksi maassa oleskelun pituutta, perhesuhteita ja työhistoriaa.

Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten aseman muuttumisella unionin kansalaisista kolmannen maan kansalaisiksi olisi vaikutusta sosiaaliturvaan. Asumisperusteista sosiaaliturvaa koskevassa lainsäädännössä edellytetään laillista oleskelua Suomessa. Kolmansien maiden kansalaisten osalta tämä tarkoittaa, että heillä pitää olla oleskelulupa. Oleskelulupavaatimus täyttyy myös Suomessa tehdyn oleskelulupahakemuksen jättämisestä lukien, jos lupa myönne-

tään myöhemmin. Jos Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten oleskeluoikeudet määräytyisivät nykyisen ulkomaalaislain mukaan, riskinä olisi etuuksien lakkaaminen heti eropäivänä tai katkokset etuuksien saamisessa.

Työttömyysetuuksia varten edellytetään laillisen oleskelun lisäksi, että työtön työnhakija on rekisteröity työnhakijaksi. Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) mukaan rekisteröinti on mahdollista kolmansien maiden kansalaisten osalta vain, jos henkilöllä on oikeus ansiotyöhön myönnetyn oleskeluluvan nojalla. Työmarkkinatukea koskee lisäksi työttömyysturvalain säännös, jonka mukaan työmarkkinatukeen ei ole oikeutta, jos henkilöllä on oikeus ansiotyöhön tilapäisen oleskeluluvan perusteella.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on, että Suomessa oleskelunsa rekisteröineiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oleskeluoikeus ja tietyt siihen liittyvät oikeudet Suomessa jatkuvat laissa säädetyn määräajan, jos Yhdistynyt kuningaskunta eroaa Euroopan unionista ilman erosopimusta. Oleskeluoikeus sisältää oikeuden työntekoon ja yritystoiminnan harjoittamiseen. Tavoitteena on myös, että lain soveltamisalassa olevat Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset ja heidän perheenjäsenensä täyttäisivät sosiaaliturvalainsäädännön edellyttämän laillisen oleskelun vaatimuksen sekä voisivat rekisteröityä työnhakijoiksi. Koska esitys koskee vain oleskeluoikeutta Suomessa, siihen ei voida perustaa mitään sellaisia vapaan liikkuvuuden oikeuksia muissa jäsenvaltioissa, joita Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisilla tällä hetkellä on.

Ehdotus on, että esitettävällä erillislailla turvattaisiin ulkomaalaislain 10 lukuun perustuvan oleskeluoikeuden jatkuminen keskeytyksettä, jos Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisesta tulee kolmannen maan kansalainen. Lisäksi ehdotetaan, että lain soveltamisalaan kuuluvalla henkilöllä edelleen on mahdollisuus rekisteröityä työttömäksi työnhakijaksi.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Vaikutukset Suomessa asuvien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä asemaan

Esityksellä turvattaisiin Suomessa asuvien noin 5 000 Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen, joka on rekisteröinyt oleskelunsa, ja heidän perheenjäsentensä oleskelun jatkuminen määräajan ilman erillisiä heiltä edellytettäviä toimenpiteitä. Oleskeluluvan hakemista tässä vaiheessa, kun tiedossa olevaan todennäköiseen eropäivään on hyvin vähän aikaa, olisi kohtuutonta edellyttää kaikilta maassa asuvilta Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisilta ja heidän perheenjäseniltään. Esityksellä myös estetään monilla Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisilla ja heidän perheenjäsenillään ollut epävarmuus oleskelun jatkumisesta Suomessa.

4.2 Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole taloudellisia vaikutuksia.

4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksellä on myönteisiä vaikutuksia Maahanmuuttoviraston toimintaan siten, että sen ei tarvitse valmistautua ottamaan vastaan yli 5 000 oleskelulupahakemusta hyvin lyhyessä ajassa, eikä sen asiakaspalvelupisteet siten ruuhkaudu oleskeluluvan hakemisen yhteydessä otettavien biometrinen tunnisteen johdosta. Biometrisiä tunnisteen ei oteta EU-rekisteröinnin yhtey-

dessä, joten ne tulisivat otettaviksi oleskeluluvan hakemisen yhteydessä. Sama koskee työntekijän oleskelulupien osapäätöksiä käsitteleviä työvoima- ja elinkeinotoimistoja ja yrittäjän osapäätöksiä käsittelevää Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusta.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Esityksellä mahdollistetaan Suomessa työskentelevien ja yritystoimintaa harjoittavien sekä opiskelevien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten toiminnan jatkuminen keskeytyksettä. Tämä on tärkeää myös koko elinkeinoelämälle, jossa osaava työvoima saa jatkaa työntekoaan.

5 Asian valmistelu

Hallituksen EU-ministerivaliokunta puolsi 25 päivänä tammikuuta 2019 sisäministeriön ehdotusta valmistella erillislaki Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten oleskeluoikeuden jatkamiseksi Suomessa määräajaksi. Lain säätämisellä on kiire ja se on tehtävä siltä varalta, että Yhdistynyt kuningaskunta eroaisi Euroopan unionista 30 päivänä maaliskuun 2019 ilman unionin ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä neuvoteltua erosopimusta.

Esitys on valmisteltu virkamiestyönä sisäministeriössä. Valmistelua on tehty Yhdistyneen kuningaskunnan sopimuksettomaan eroon varautumista koordinoivaa kaikki ministeriöt ja hallinnonalat kattavaa työryhmää kuullen, sekä erityisesti yhteistyössä sosiaali- ja terveystieteiden, työ- ja elinkeinoministeriön sekä oikeusministeriön kanssa.

Esityksestä ei ole pyydetty lausuntoja tavanomaisen lainvalmistelussa noudatettavan lausunnotmenettelyn mukaisesti asian kiireellisyydestä johtuen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotuksen perustelut

Laki Suomessa oleskelunsa rekisteröineiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta oleskella Suomessa vuoden 2020 loppuun

1 §. Lain 1 §:ssä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Soveltaminen koskisi Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaista ja tämän perheenjäsentä. Pykälään ei kirjoitettaisi päivämäärää, milloin Yhdistynyt kuningaskunta eroaisi Euroopan unionista, koska eropäivä voi vielä muuttua. Näin laki soveltuisi myös tilanteeseen, jossa eropäivää siirrettäisiin myöhäisemmäksi kuin se tämän hetken tietojen mukaan on. Soveltamisalaan pääsyn kannalta on keskeistä, että Yhdistyneen kuningaskunnan kansalainen on saapunut Suomeen ja on rekisteröinyt oleskeluoikeutensa ulkomaalaislain 10 luvussa säädetyllä tavalla. Jos hän saapuu vielä ennen eropäivää, tulee rekisteröitymistä koskeva hakemus saattaa vireille ennen kuin Yhdistynyt kuningaskunta on eronnut unionista. EU-rekisteröintihakemus on mahdollista laittaa vireille sähköisesti Maahanmuuttoviraston Enter Finland -palvelussa, joten se on mahdollista tehdä myös virka-ajan jälkeen. Kun Yhdistyneestä kuningaskunnasta on tullut kolmas maa, rekisteröintiä ei voi enää hakea, vaan tällöin kyseeseen tulee kolmannen maan kansalaiselle tarkoitettu oleskelulupa.

Lain soveltamisalaan kuuluvan henkilön perheenjäsen, vaikka olisi Yhdistyneen kuningaskunnan kansalainen, hakisi eropäivän jälkeen ulkomaalaislain 161 §:n tarkoittamaa oleskelukorttia. Määräaikaa ei olisi, milloin oleskelukorttia pitäisi hakea, koska ei voida edellyttää, että perheenjäsen tulisi samana päivänä tai jättäisi korttihakemuksen samana päivänä.

Lain soveltamisen rajoittaminen rekisteröineisiin tarkoittaa, että henkilöt, jotka eivät ole oleskeluaan rekisteröineet, jäävät soveltamisalan ulkopuolelle. Käytännössä tämä voi rajata soveltamisalan ulkopuolelle henkilön, joka on saavuttanut EU-kansalaisena oikeuden pysyvään oleskeluun, mutta ei ole koskaan rekisteröinyt oleskeluaan.

2 §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lain soveltamisalaan kuuluvien osalta, mitä ulkomaalaislain 10 luvun säännöksiä maassa oleskeluun sovellettaisiin. Myös lain 13 luvun oikeusturvaa koskevia säännöksiä sovellettaisiin. Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen ja hänen perheenjäsenensä, joka määritellään lain 154 §:ssä säädetyllä tavalla, tulisi täyttää yleistä järjestystä ja yleistä turvallisuutta sekä kansanterveyttä koskevat edellytykset (156 ja 156 a §). Lain soveltamisalaan kuuluvien osalta sovellettaisiin lain 160 § ja 161 d ja e §:ää säädetyissä muutostilanteissa. Tämän erillislain soveltamisen aikana kertyisi oleskeluaikaa siten, että henkilölle voisi syntyä oikeus pysyvään oleskeluun, mutta säännöksiä rekisteröinnin ja pysyvän rekisteröinnin hakemisesta ja myöntämisestä ei sovellettaisi. Kun Yhdistynyt kuningaskunta on eronnut unionista, rekisteröintejä ei enää voitaisi tehdä. Sen sijaan perheenjäsenen oleskelukortteja myönnettäisiin edelleen 161 a §:n perusteella, jos perheenkokoaja olisi rekisteröitynyt ennen eroa. Ulkomaalaislain säännöksiä oleskeluoikeuden rekisteröinnin ja oleskelukortin peruuttamisesta (165 §) ja raukeamisesta (166 §) sovellettaisiin. Soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden maasta poistamiseen ja maahantulokieltoon sovellettaisiin 10 luvussa olevia säännöksiä. Toimivaltaisten viranomaisten osalta sovellettaisiin 171 §:ää ja oikeuksien väärinkäytön osalta 172 a §:ää.

Ehdotettavan lain soveltamisalaan kuuluvan henkilön työnteon ja yritystoiminnan harjoittamisen kannalta keskeiset säännökset olisivat ulkomaalaislain 160 ja 164 §. Henkilöllä, jonka oleskeluoikeus perustuisi ehdotettavaan lakiin, olisi ulkomaalaislain 164 §:n mukainen rajoittamaton oikeus tehdä ansiotyötä ilman työntekijän oleskelulupaa ja harjoittaa yritystoimintaa ilman yrittäjän oleskelulupaa. Ulkomaalaislain 160 §:ssä säädetään lisäksi tietyistä tilanteista,

joissa henkilö, joka ei enää ole työntekijä tai itsenäinen ammatinharjoittaja, kuitenkin säilyttää tämän aseman. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi tilapäinen työkyvyttömyys sairauden tai tapaturman vuoksi tai työttömyys.

Ulkomaalaislain 86 a ja 86 b §:ssä säädetään työnantajan ja muun toimeksiantajan velvollisuuksista, joihin kuuluu muun muassa ulkomaalaisen työntekijän työnteko-oikeudesta varmistuminen. Lain 86 §:n 2 momentissa säädetään, että työnantajan, joka ottaa palvelukseensa muun kuin unionin kansalaisen, tähän rinnastettavan tai tämän perheenjäsenen, tulee viivytyksettä toimittaa työ- ja elinkeinotoimistolle 72 §:ssä tarkoitetut selvitys ja vakuutus sekä ilmoittaa työpaikan luottamusmiehelle, luottamusvaltuutetulle ja työsuojeluvaltuutetulle ulkomaalaisen nimi sekä sovellettava työehtosopimus. Ulkomaalaislain 72 §:ssä säädetään siitä, mitä liitteitä työnantajan on liitettävä työntekijän oleskelulupahakemukseen. Koska ulkomaalaislain 86 a §:n 2 momentti liittyy lähtökohtaisesti tilanteisiin, joissa tarvitaan työntekijän oleskelulupa, jota esitetyn lain piiriin kuuluvat henkilöt eivät tarvitsisi, ei ulkomaalaislain 86 a §:n 2 momentti ole tarkoitettu sovellettavaksi ehdotettavan lain tarkoittamissa tilanteissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että erillislain mukaisia oleskeluoikeuksia ja siitä johtuvia muita mahdollisia oikeuksia ei saisi, jos ennen eropäivää tehty rekisteröintihakemus hylättäisiin lainvoimaisella päätöksellä.

Ehdotetun 3 momentin mukaan lain soveltamisalaan kuuluvat henkilöt rinnastettaisiin unionin kansalaisiin julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisesti ja heidät rekisteröitäisiin työnhakijoiksi. Työnhakijaksi rekisteröinti on työvoimapolitiittinen edellytys työttömyyspäivärahan ja työmarkkinatuen saamiseksi. Kolmannen maan kansalaiset rekisteröidään työnhakijoiksi, jos heillä on oikeus ansiotyöhön myönnetyn oleskeluluvan nojalla eikä oleskelulupaan liity työnantajaa koskevia rajoituksia.

Työttömyysturvalain 2 luvun 2 §:n mukaan henkilöllä, joka ei ole Suomen kansalainen, ei ole oikeutta työmarkkinatukeen, jos hänellä on oikeus ansiotyöhön tilapäisen oleskeluluvan perusteella. Rajoitus koskee nimenomaan edellä mainittua henkilöryhmää, kuten lyhyessä määräaikaisessa työsuhteessa olevia ja lähetettyjä työntekijöitä. Lain soveltamisalaan kuuluvia henkilöitä tämä rajoitus ei koskisi, koska heidän oleskeluoikeutensa perustuisi ehdotetun lain 2 §:n 1 momentin sääntökyseen ja oleskeluoikeuden jatkumiseen.

3 §. Lain ehdotetaan tulevan voimaan mahdollisimman pian ja olemaan voimassa määräajan vuoden 2020 loppuun asti. Lakia kuitenkin sovellettaisiin vasta siitä päivästä alkaen, kun Yhdistynyt kuningaskunta on eronnut unionista ja siitä on tullut kolmas maa. Jos eropäivää siirrettäisiin, lain soveltaminen alkaisi myöhemmin. Jos Yhdistynyt kuningaskunta peruuttaisi erohakemuksensa tai jos erosopimus ratifioitaisiinkin, lakia ei sovellettaisi.

2 Voimaantulo

Lain ehdotetaan tulevan voimaan mahdollisimman pian ja olevan voimassa määräajan vuoden 2020 loppuun saakka. Lakia kuitenkin sovelletaan vasta siitä päivästä, kun Yhdistynyt kuningaskunta on eronnut Euroopan unionin jäsenyydestä ilman erosopimusta.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Perustuslain 9 §:n 4 momentin mukaan ulkomaalaisen oikeudesta tulla Suomeen ja oleskella maassa säädetään lailla. Lailla säätämisen vaatimuksesta johtuu paitsi syrjinnän ja mielivallan kieltä myös vaatimus päätöksenteon perusteiden ja päätöksentekomenettelyn sääntelemisestä ihmisten oikeusturvan takaavalla tavalla.

Euroopan unionin jäsenvaltion eroaminen unionista olisi ainutlaatuinen tapahtuma, jollaista ei ole aiemmin nähty ja koettu. Yhdistyneen kuningaskunnan ja unionin välillä on neuvoteltu hallittua eroa koskeva sopimus, jonka ratifioinnista ennen tiedossa olevaa todennäköistä eropäivää ei ole takuuta. On siten erittäin suuri riski, että ero tapahtuu ilman sopimusta, jolloin erolla on suuri vaikutus Suomessa asuviin Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisiin ja heidän perheenjäseniinsä sekä yhteiskunnan eri toimintoihin.

Eron toteutuessa ilman sopimusta Suomessa asuvien ja oleskelunsa rekisteröineiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeusperusta jatkaa oleskelua maassa lakkaa. Ilman mitään kansallisia lainsäädäntötoimenpiteitä, Suomessa asuvat Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset perheenjäsenineen joutuisivat erittäin nopealla aikataululla ja epävarmuudessa sekä ilman omaa myötävaikutustaan järjestämään koko elämänsä uudelleen ilman varmuutta, että oleskelun, työnteon, yrittämisen, opiskelun ja perhe-elämän jatkaminen Suomessa olisi mahdollista.

Esitettävällä lailla turvattaisiin Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksien jatkuvuus määräaikaisesti siten, ettei maassa oleskeluun tule katkosta. Esitys täyttäisi perustuslain 9 §:n 4 momentin vaatimuksen siitä, että heidän asemastaan säädetään lailla. Tilanteen ainutlaatuisuus ja erityislaatuisuus puoltaisivat esitystä, eikä sitä voisi pitää perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisen kohtelun vastaisena suhteessa muihin ulkomaalaisiin, ottaen lisäksi huomioon, että ehdotettava laki olisi voimassa määräajan ja lain soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden nykyisen oikeusaseman pääpiirteissään ylläpitävä, ei parempaan oikeuttava.

Oleskeluoikeuden jatkamisella turvataan perustuslain 18 §:n 1 momentin mukainen oikeus työhön ja elinkeinovapaus. Lain soveltamisalaan kuuluvilla henkilöillä on aikaisemmin ollut EU-kansalaisuuteen perustuva oikeus työhön ja elinkeinonharjoittamiseen, joten esitettävällä lailla olisi perusteltua jatkaa heidän oikeuttaan hankkia toimeentulo valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla.

Oleskeluoikeuden jatkamisella turvattaisiin myös oikeus sosiaaliturvaan. Perustuslain 19 §:n 2 momentin mukaisesti lailla taataa jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Esitettävällä lailla laillisen oleskelun vaatimus täytyisi myös sosiaaliturvalainsäädäntöä sovellettaessa.

Esitykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Suomessa oleskelunsa rekisteröineiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta oleskella Suomessa vuoden 2020 loppuun

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tätä lakia sovelletaan ennen Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan (Yhdistynyt kuningaskunta) eroamista Euroopan unionista Suomeen saapuneeseen Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiseen, joka on rekisteröinyt oikeutensa oleskella Suomessa tai jättänyt sitä koskevan rekisteröintihakemuksensa Maahanmuuttovirastolle ennen eroa, sekä hänen perheenjäsenensä.

2 §

Tämän lain soveltamisalaan kuuluvan oikeuteen oleskella Suomessa 1 §:ssä tarkoitetun eron jälkeen sovelletaan ulkomaalaislain (301/2004) 154, 156, 156 a, 158 a, 160, 161, 161 a—161 g, 163—168, 168 a, 168 b, 170—172 ja 172 a §:ää sekä 13 lukua.

Jos 1 §:ssä tarkoitettu rekisteröintihakemus hylätään, hakijan oikeus oleskella Suomessa lakkaa, kun hylkäävä päätös on tullut lainvoimaiseksi.

Tämän lain soveltamisalaan kuuluva rinnastetaan julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) 2 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin henkilöihin.

3 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2019 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2020.

Tätä lakia sovelletaan siitä päivästä, jona Yhdistynyt kuningaskunta eroaa Euroopan unionin jäsenyydestä, jos se ei ole ratifioinut Euroopan unionin kanssa tekemäänsä sopimusta erosta.

Helsingissä 7 päivänä helmikuuta 2019

Pääministeri

Juha Sipilä

Sisäministeri Kai Mykkänen